

9. Сипченко О. Генезис дослідження із проблеми створення навчально-педагогічної літератури (друга половина XIX – початок XXI ст.) / О. Сипченко//Рідна школа.- 2007.- №9.- С. 64-66.
10. Фасоля А. Компетентнісна освіта: вироблення умінь вирішувати проблеми / А. Фасоля // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 2. – С. 21–26.
11. Хребтова Н.Р. Мотиваційна спрямованість підручників для початкової школи : науково-методичні рекомендації / Н. Р. Хребтова. – Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2010. – 116 с.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор **Кодлюк Ярослава Петрівна**.

УДК 316. 621.

Магістр інституту педагогіки та психології
Михайлиця Андрій Григорович
Науковий керівник канд. пед. наук, доцент
Слозанська Ганна Іванівна

ФЕНОМЕН АКТИВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. В основі всіх змін, що мають місце в сучасному світі, перебуває людина. Саме її діяльність з перетворення суспільства відповідно до системи життєвих установок і ціннісних орієнтацій є базовим рушієм цивілізаційного процесу.

Людина як особистість має декілька вимірів. Вона є агентом соціальної дії, індивідуальним суб'єктом, представником соціальних інститутів тощо. Активна особистість перш за все являється суб'єктом власної життєдіяльності, що взаємодіє із соціальним середовищем, здійснюючи певні соціальні ролі.

Сучасне життя ставить перед людиною завдання, які вимагають активного включення в соціальні відносини, у взаємодію з соціумом і соціальними інститутами в економічній, політичній, духовній та інших сферах людського буття.

Побудова правового суспільства та демократичної української держави є неможливою без активної участі її громадян в державотворчих процесах, соціальному та політичному житті країни. Разом з тим події, що мають місце у нашій державі на сучасному етапі, в черговий раз доводять потребу вивчення феномену соціальної активності громадян зокрема, та активності особистості загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз опрацьованої наукової літератури свідчить про те, що феномен соціальної активності розглядався як у психолого-педагогічній науці, так і в суміжних сферах, зокрема в філософії, соціології та політології.

Останніми десятиліттями ця тема досліджується представниками зарубіжної (американської та європейської) науки, про що свідчать праці Б. Левенштайн, М. Левицької, Р. Патнема, Г. Хімяк, Е. Шофера та інших. В українській науковій думці дослідження даної проблеми представлені нечисленними працями, що мають переважно соціологічний характер – це дослідження О. Безпалько, С. Грабовської, Н. Даниленко, І. Зверева, М. Лукашевича, В. Поліщук, Л. Сохань, В. Тарасенко, О. Якуби. Ряд робіт присвячених різним аспектам активності особистості, зокрема вивченню умов формування соціальної активності, моделюванню активності особистості, ролі соціальної активності у процесі соціалізації тощо.

Також в останні роки захищено ряд дисертацій, що висвітлюють різні аспекти досліджень соціальної активності та активності особистості, зокрема: В. Зінченком, Д. Корнієнком, С. Мордкович, А. Сергієнком та іншими. Це є яскравим свідченням зростання науково-практичної актуальності та інтересу до даної проблеми.

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування та характеристика сутності понять «активність» та «соціальна активність», розкриття їх змісту та особливостей формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людина постійно існує серед об'єктивних речей навколишнього світу, взаємодіє з ними, впливає та змінює їх. Таким чином, особистість у процесі взаємодії з середовищем є активною. Саме завдяки цій активності вона здатна сама пристосовуватися до умов існування, а також змінювати ці умови під себе.

Незважаючи на існуючий сьогодні інтерес до поняття активності, загалом, і соціальної активності зокрема, тривалий час вони висвітлювалися недостатньо широко.

Уперше питання про активність особистості порушене австрійським психіатром З. Фрейдом. Головні положення його теорії обґрунтовують думку, що до активності людину спонукають її інстинктивні потяги, притаманні їй від народження [2].

У широкому сенсі категорія «активність» у науковій літературі розглядається як загальна системна якість матерії, її здатність вступати у взаємодію з самою собою і навколишнім середовищем [3].

Аналіз сучасного стану проблеми активності свідчить, що в її тлумаченні існують серйозні теоретичні розбіжності. Це зумовлено, насамперед, складністю та багатоаспектністю самого феномена, а також розкриттям цієї дефініції через інші поняття – «активація», «поведінка», «діяльність», «особистість», «суспільство». Звідси й вільне використання поняття «активність» різними авторами - як активність та як міру діяльності, як рівень перебігу процесу та як ступінь взаємодії, як потенційні можливості індивіда до

взаємодії та як сукупність ініціативних дій суб'єкта, зумовлених його внутрішніми протиріччями, опосередкованими впливами навколишнього середовища [5].

Так, наприклад, М. Каган розглядає активність як форму «внутрішньо детермінованого руху живої матерії» [1]; В. Тюттін активність пов'язує із здібностями, такими як здатність до самозбереження, пристосування, саморегуляції, самовідтворення і розвитку в процесі взаємодії організмів з навколишнім середовищем [4]. Під активністю людини зазвичай розуміється його посилена, енергійна діяльність, діяльна участь в чому-небудь, ініціативність [3].

С. Максименко пропонує наступне визначення: активність - загальна характеристика людини, динаміка діяльності і джерело перетворення і підтримання життєво значущих зв'язків із світом людей і ноосфери [2].

Активність є однією з основних характеристик живого організму. Спонування до активності детерміновано внутрішніми процесами і проявляється зовні, у поведінці людини. Активність людини має як внутрішні, так і зовнішні характеристики. Зовнішній прояв активності зазвичай називають поведінкою. До внутрішніх відноситься її мотиваційна, цільова, інструментальна основи. У поєднанні із зовнішніми проявами активності і відповідними впливами середовища вони утворюють систему.

Таким чином, у широкому сенсі активність відноситься до характеристики всього живого, виражаючись у здатності організму пристосовуватися до мінливих умов. Натомість, соціальна активність - не тільки пристосування до існуючих умов, але і їх зміна. На рівні соціальної форми руху матерії активність стає соціальною.

Соціальна активність є одним з істотних ресурсів існування і розвитку суспільства, виступаючи в якості реального чинника соціальної динаміки, умови формування громадянського суспільства, сприяє соціальній інтеграції та самореалізації особистості, її повноцінної соціалізації.

Проблема соціальної активності особистості у своєму становленні і розвитку пройшла довгий і складний шлях. Її витoki можна виявити в перших філософських поглядах мислителів Стародавнього Сходу, в концепціях античних мудреців, Середньовіччя, Нового часу, сучасних філософських течіях.

У науковій літературі існують відмінності у визначенні поняття «соціальна активність». Різні трактування породжене складністю самого об'єкта дослідження, зокрема, різноманітністю його форм та варіантів.

Соціальну активність А. Капто визначає, як ступінь прояву сил, можливостей і здібностей людини як члена колективу, члена суспільства; Т. Тищенко – як готовність особистості до діяльності, яка проявляється у відповідних актах поведінки і являє собою цілеспрямовану творчу соціальну діяльність, перетворюючи об'єктивну дійсність і саму особистість.

Найбільш розгорнутим і реалізуючим головний сенс соціальної активності на наш погляд є визначення, дане В. Коганом: «Соціальна активність - це свідомо і цілеспрямована діяльність особистості та її соціально-психологічна якість, які, будучи взаємозумовлені, визначають і характеризують ступінь чи міру персонального впливу суб'єкта на предмет, процеси і явища навколишньої дійсності» [5].

Це дає нам підставу вважати, що соціальну активність можна розглядати: як складне суспільне явище; як властивість особистості; як стан діяльності. Саме тому, варто зазначити, що, соціальна активність - це не всяка діяльність особистості, а тільки та, яка має суспільне значення і реалізується в соціальних фактах.

Соціальна активність є важливою якістю соціального індивіда і формується в процесі її соціалізації, через освоєння соціальних ролей. Процес соціалізації протікає у взаємодії з різноманітними чинниками, що впливають на розвиток особистості в цілому і соціальної активності зокрема. Важливу роль у становленні соціальної активності особистості відіграють також агенти соціалізації.

Змістовною основою прояву соціальної активності особистості є соціальна роль, основний зміст якої складає засвоєння соціальних норм, визначення бажаної форми поведінки і відносин, які в свою чергу провокують відповідні види активності.

Формування соціальної активності здійснюється тільки в процесі включення особистості в діяльність. Однак не будь-яка діяльність може бути проявом соціальної активності. Вона проявляється тільки в активній життєвій позиції.

Механізм формування соціальної активності полягає в наступному. Перш за все, необхідні знання, уявлення про те чи інше явище. Щоб з'явилось усвідомлене прагнення до участі у діяльності, необхідним є розвиток соціальних почуттів. Знання та почуття породжують потребу в їх практичній реалізації - у вчинках і поведінці. Таким чином, формується активна життєва позиція особистості, що виявляється в соціальній активності.

Мотиваційна структура соціальної активності є органічною складовою частиною її сутності. А мотиви соціальної активності - це усвідомлені причини, з яких люди вступають у взаємодію один з одним.

У даному випадку під структурою мотивів соціальної активності розуміється сукупність мотивів, які ініціюють, спрямовують і підтримують активність людини для досягнення будь-якої цінної для неї і значущою для інших людей і суспільства в цілому соціальної мети.

У структурі мотивів соціальної активності виділяються три підструктури: потреб, внутрішнього контролю та підструктуру цілей. У процесі формування мотивів соціальної активності відбувається актуалізація тих чи інших мотиваційних компонентів.

Таким чином, структура мотивів соціальної активності - це динамічна система мотиваційних компонентів і чинників, що формують різні мотиви, які спонукають людину до здійснення певних дій і вчинків, що визначає ступінь його активності і спрямованість поведінки для досягнення конкретних соціально-значущих цілей.

Висновок. У широкому сенсі категорія «активність» у науковій літературі розглядається як загальна системна якість матерії, її здатність вступати у взаємодію з самою собою і навколишнім середовищем.

Активність визначається як здатність тієї чи іншої системи до саморуху, саморозвитку, саморегулювання. Під нею зазвичай розуміється її посилена, енергійна діяльність, участь в чому-небудь, ініціативність.

Найважливішу сферу активності людини становить соціальна активність.

Незважаючи на відсутність єдності у визначенні поняття «соціальна активність», воно є предметом підвищеної уваги дослідників і визначається, як системна соціальна якість, у котрій виражається та реалізується рівень її соціальності, тобто глибина й повнота зв'язків особистості з соціумом, рівень перетворення особистості на суб'єкт суспільних відносин.

Література

1. Жиделев М.А. Современные методы обучения. М., 1985. – 72 с.
2. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. - Видання друге, перероблене та доповнене. - Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. - 222 с.
3. Палаткина Г.В., Азизова Л.В. Структурные компоненты социальной активности студентов // Теория и практика общественного развития. — 2012.— Т. 7.— С. 83-87
4. Развитие личности // Коллектив. Личность. Общение: словарь социально-психологических понятий / под. ред. Е.С. Кузьмина и В.Е. Семенова. Л., 1987
5. Ямкова К.С. Визначення сутності та змісту соціальної активності в науковій думці. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. / [Електронний ресурс] / - Режим доступу: <http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/485/427>

УДК 364.442.24 Медулич Світлана Йосипівна
 Науковий керівник канд. пед. наук, доцент
 Горішна Надія Мирославівна

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК МЕТОД СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПОТЕРПІЛИМИ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Постановка проблеми. Останні десятиліття в Україні позначені суттєвими політичними, економічними, соціальними змінами, які вражають своєю масштабністю, драматизмом та глибиною суперечностей. Складний період реформування країни, становлення ринкових відносин супроводжується зростанням кількості злочинів, у тому числі й проти свободи особи. Одним із злочинних посягань, що грубо порушують це право, є торгівля людьми.

Торгівля людьми – означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування чи одержання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю становища, шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [8]. Види експлуатації, яким можуть піддаватися потерпілі від торгівлі людьми включають «усі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо» [5].

Сьогодні цей злочин є одним з найбільш небезпечних глобальних викликів і загроз сучасної цивілізації. Сучасне рабство не знає розмежувань за статтю, віком та національністю. Кожного року у світі жертвами торгівлі людьми стає близько 4 мільйонів людей, що приносить злочинцям біля 7 мільярдів доларів США щорічного прибутку. За розміром отримання доходів унаслідок здійснення злочинної діяльності торгівля людьми займає третє місце після торгівлі наркотиками та зброєю [4]. Масштабність і актуальність даної проблеми зумовлена її інтернаціональністю, латентністю і прибутковістю для злочинних співтовариств.

Проблема торгівлі людьми є актуальною і для України. За оперативними даними Міністерства внутрішніх справ України, кожного року жертвами торгівлі людьми у країні стає біля двох тисяч осіб [3, 3]. Основними чинниками, які сприяють поширенню цього виду злочину проти особистості є соціально-економічна криза, підвищення мобільності населення, трудова міграція, зростання рівня безробіття, необізнаність переважної більшості населення з правових питань, корисливість та безпринципність злочинців.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблема торгівлі людьми привертає увагу багатьох вітчизняних учених. Зокрема, витоки поширення феномена торгівлі людьми, історію становлення та розвитку міжнародної та вітчизняної систем протидії цьому явищу досліджували В. Грохольський, Т. Бакка, К. Левченко, Н. Гусак, Л. Горват, В. Бондаровська, А. Бойко, Н. Бондаренко, В. Кипень, Т. Семигіна, О. Ємець та ін. Більшість дослідників вказують, що протидія торгівлі людьми значно ускладнюється тим фактом, що менше ніж 1 % постраждалих погоджуються свідчити під час розслідування. Це означає, що правоохоронні органи намагаються боротися з торгівлею людьми, не маючи доступу до найціннішого джерела доказів [9]. Щоб змінити цю ситуацію потрібний новий підхід з боку держави та правоохоронних органів, за якого постраждалі отримували б інформацію та можливість поновити й захистити свої права, а також самостійно приймати рішення щодо своєї участі в реабілітаційних програмах державних органів і